

# Visenter i arkivet



**En av de visenter som idag finns i Sverige. Den här giganten på drygt 900 kilo lever tillsammans med ett 20-tal andra visenter på Eriksberg vilt och naturpark i Blekinge.**

***I den underbart vackra miljön i världsarvet Engelsbergs bruk finns Nordstjernans centralarkiv, Engelsbergsarkivet, ägt av familjen Ax:son Johnson.***

Bruket arkiv är en "guldgruva" att ösa ur för den industrihistoriskt intresserade. Här förvaras en stor del av Sveriges industrihistoria från tidigt 1900-tal. Många böcker har skrivits med material härifrån och mycket har skrivits om Generalkonsuln, Axel Ax:son Johnsons, gärning och hans arbete med Avesta Jernverk.

Det är dock inte så många som vet att han också kämpade för att rädda den utrotningshotade europeiska bisonoxen, visenten. För att dokumentera denna spännande historia beger vi oss "på spänning efter den visent som flytt" bland arkivets åldriga dokument.

## **Engelsbergs arkivet**

Världsarvet Engelsbergs bruk ligger i bergslagen i Västmanland, en bit från Norberg. Bruket har varit i Nordstjernans ägo sedan 1916 och de förvaltar fortfarande de gamla byggnaderna. Det bäst bevarade i Sverige, trots att bruket tystnade redan år 1919.

I en av dessa kulturbevarade byggnader finns Nordstjernans centralarkiv, Engelsbergsarkivet, inhytt. Här finns i princip samtliga handlingar bevarade från företag och organisationer som ägts av familjen Ax:son Johnson och Nordstjernen genom åren. Några exempel är; handelsbolaget A. Johnson & Co (idag Axel Johnson gruppen), Avesta kopparverk, Avesta Jernverk, Engelsbergs bruk, Hedemora verkstäder, Högfors bruk, Johnsson Line, Karlstads Mekaniska verkstad, Lindholmens varv, Linjebuss, byggbolaget NCC och dess föregångare, Svenska Väg, Nya Asphalt, JCC, ABV och SIAB, Norbergs gruvförvaltning, Nynäs Petroleum, Pershyttan, Rederi SB Nordstjernen, Sala silvergruva och Stråbruken.

## **Visenterna i Bergslagen**

Generalkonsuln, Axel Ax:son Johnson, byggde upp Johnson koncernen till ett av mellankrigstidens mest framgångsrika storföretag. Han var en mycket energisk och dynamisk person som förverkligade sina visioner med stor kraft. Hans



Foto: Tommy Svensson

**Världsarvet Engelsbergs bruk.**

visioner och energi inte bara räddade Avesta Jernverk, den kom också att rädda en hel djurart, den europeiska bisonoxen, visenten, från utrotning.

Den över 80-åriga framgångssagan döljer mycket dramatik och spänning. Historien börjar den 21 juni 1924 då Sveriges första visentreservat i Långsjön en bit utanför Engelsberg invigdes. Med tiden flyttades dock uppfödningen till Avesta. Den tidens zoologiska experter var skeptiska. Kan verkligen visenter trivas *på så nordliga breddgrader som i Avesta?*

Efter andra världskriget blir Avesta visentpark den största uppfödningen i världen. Generalkonsuln räknas idag till en av de tio pionjärer som kom att betyda mest för att rädda visenterna vid det första kritiska skedet av räddningsarbetet.

Under många år var visenterna levande varumärke för Avesta Jernverk. En jättelik visentstaty i rostfritt stål uppfördes 1976 utanför Jernverket. Idag finns den uppställd i centrala Avesta.

Från och med 2005 har Avesta kommun övertagit ansvaret för de värdefulla visenterna. De vill nu att parkens spännande historia ska bli tillgänglig i en bok.

**Text: Tommy Svensson**



**På spaning om den visent som flytt. Tommy Svensson söker efter visenternas historia i arkivet.**

# Fem dagar på ARAB

**Text: Lars Ilshammar**

**lars.ilshammar@arbarkiv.se**

## Måndag, 30 oktober

Klockan ringer i svinottan hemma i Örebro. Cyklar till stationen för att hinna med 6.25-tåget till Stockholm. Ändå har det nästan hunnit ljusna – se där en positiv effekt av sommartidens slut.

Skriver en krönika till Ny teknik på tåget (en dubbeldäckare som för en gångs skull fungerar och lyckas komma i tid).

Måndag är mötesdag; personalmöte, ledningsgruppsmöte och administrationsmöte följer mer eller mindre på rad. Små och stora frågor ska vändas. Den senaste budgetavstämningen ser bra ut – pust! Känner mig ganska utpumpad och retirerar tidigt till nya, minimala övernattningslägenheten på Kungsholmen.

## Tisdag, 31 oktober

Säsongens planerings- och utvecklingsamtal börjar. Tre medarbetare får prata av sig i enrum. Jag försöker notera punkter som vi är överens om. Alla tre verkar nöjda när vi är klara, men det är kanske sånt som chefen gärna ska få tro?

Hinner en lunchpromenad med turkburgare i Hötorgshallen. McDonald, släng er i väggen! Funderar på nya Accessprojekt, nu när regeringen gjort klart att det blir ett andra år. Digitaliseringen av våra ljudband rullar på och skulle säkert må bra av att få fortsätta ytterligare ett år. Men vi behöver också ta itu med retrokatalogiseringen av bibliotekets äldsta bokbestånd. Och Hjalmar Brantings brevsamling skulle väl vara en godbit att digitalisera och lägga ut på nätet...

## Onsdag, 1 november

Ägnar dagen åt att sortera pappershögar och beta av dåliga samveten. Jagar nye VD:s på Ludvikahem för att antligen få en trasig ruta lagad i vårt fjärrmagasin Jakobina i Grängesberg.

På kvällen har tre medarbetare ordnat vegetarisk afton. För några år det första gången man äter vegetarisk mat. Betyget: bättre än surströmming i alla fall...

När jag kommer ut på Upplandsgatan har regnet som fallit hela dagen förvandlats till snö. Stockholm fryser ihop till en iskaka på någon timme och allt stannar i ett gnistrande kaos. På Barnhusbron sniglar oändliga köer fram och tågtrafiken ligger nere helt. Sent på kvällen får jag ett SMS: "De riktigt coola sover på arkivet." Tre strandsatta uppsalabor har bäddat åt sig på arkivkartonger.

## Torsdag, 2 november

Det är kallt och vackert. Min balkong har fått ett tjockt snötäcke. Rökarna stiger rakt upp. Jag gissar på minst tio minusgrader och garderar med långkalsonger.

Dagen börjar med fackliga förhandlingar. Vi reviderar några arbetsbeskrivningar som ett led i årets lokala lönerörelse. När vi bryter vid lunch har vi jobbat oss igenom sex tjänster. Fortsättning följer.

Äter lunch med Åsa Ekström från Biblioteksbladet, som efterlyser mina tankar kring besvärliga knäckfrågor som upphovsrätt och digitalisering.

På eftermiddagen följer nya planerings- och utvecklingsamtal.

Hinner med en snabb tur på stan efter jobbet, och handlar tavelramar och ett smäckert nyckelskåp i björk till hallen.

## Fredag, 3 november

Institutionen har tolvdag. Forskarexpeditionen stänger redan till lunch, och de flesta har antingen tagit ledigt eller kompat ut på eftermiddagen. Det gäller dock inte chefen, som i ett obetänksamt ögonblick bokar in ett heldagsseminarium med författarna till den kommande forskningsantologin "Demokratis infrastruktur". Åtta historiker nagelfar nu varandras texter ända till kl. 15.30. Jag får jakta för att hinna med tåget norrut strax efter 16.

Anländer till ett snöigt Östersund sent på kvällen, för att lägga blommor på pappas grav och hälsa på mor under allhelgona.